



Snappen waar we vandaan komen

Een eenkamerwoning in de Tweede Loorderswaarsstraat te Amsterdam in 1928. Huishouders en het drogen van de was in de woonkamer werd gezien als iets van 'ontoelaatbare gezinnen'. (foto: Spaarnestad)

Is armoede en langdurige werkloosheid een gevolg van pech, maatschappelijke omstandigheden of eigen schuld? En wat kun je doen om het te voorkomen of op te lossen? En wie is eigenlijk verantwoordelijk: de overheid, de samenleving of het individu? In feite is iedere klantmanager elke dag met deze vraag bezig, in de spreekkamer of bij huisbezoeken. Wat doe je met een jongeman met een mislukte schoolcarrière, detentie- en verslavingsverleden, fysieke problemen en huisuitzetting vanwege wangedrag en wiens ouders en zussen ook al klanten van de sociale dienst zijn? Ga je op zoek naar een traject, schakel je maatschappelijk werk in, leg je hem onderop de stapel, wijs je hem op zijn eigen verantwoordelijkheid of geef je een

onthefving van de sollicitatieplicht? Pech, omstandigheden of eigen schuld? De vraag loopt ook als een rode draad door de canon van het sociaal werk in Nederland die vorig jaar het licht zag. Negentiende-eeuwers zochten de oorzaak van armoede vooral in een gebrek aan opvoeding. Als het volk maar arbeidszaam, zuinig, netjes en huiselijk zou leven, zouden de misstanden verbonden met armoede vanzelf verdwijnen. Gelukkig hoefde 'het volk' het niet helemaal zelf uit te zoeken. De armenzorg heeft in het verleden allerlei vormen van bemoeienis met het huiselijke reilen en zeilen laten zien. Recht op hulp was vaak gekoppeld aan een deugdzaam levensstijl om te voorkomen dat de steun opging aan

drankgelag. Ook bij het sociaal werk, dat rond 1900 een professionele status kreeg, speelde toezicht op het huishouden een belangrijke rol. Een mooi voorbeeld daarvan zijn de woningopzichters, die iedere week de huur ophaalden bij zogenoemde 'ontoelaatbare gezinnen': gezinnen aan wie niemand meer een woning wilde verhuren wegens wangedrag. De opzichters controleerden op huisdieren en het drogen van de was in de woonkamer (allebei niet toegestaan) en zagen erop toe dat de bewoners zichzelf en hun kleren wassen.

Volkshuizen

Een ander voorbeeld zijn de volkshuizen, die eind negentiende eeuw in diverse steden werden opgericht en waarin activiteiten 'ter heffing van het volk' werden georganiseerd. Het waren vaak vrouwen die de activiteiten organiseerden: van koken tot toneel, leesavonden en gymnastiek. De volkshuizen legden de basis voor het latere sociaal-cultureel werk en club- en buurthuiswerk (een tak van sport die met de huidige aandacht voor probleemwijken mogelijk weer een hernieuwde impuls krijgt). De Maatschappij tot nut van 't Algemeen, opgericht in 1787, ging ervan uit dat onbe-

schaaftheid en kwaadwilligheid een gevolg was van onwetendheid. Onderwijs was nodig om die onwetendheid terug te dringen en moest bijdragen aan democratisch burgerschap en een christelijke levensstijl. Een ander idee van 't nut was het patronaat: iedere welgestelde burger moest verantwoordelijkheid nemen over een arme medeburger. Huidige mentorat- en maatschappelijke projecten en initiatieven als de weekendschool voor kinderen in de Bijlmer borduren voort op dit idee.

De meest recente uitgesproken vorm van bemoeienis was de onmaatschappelijkheidsstrijding die in de periode van 1955 tot 1965 in zwang was. Volgens de toenmalige zienswijze moesten asociale gezinnen worden heropgevoed, vaak in aparte woonwijken. Uit die tijd stammen ook de woonscholen, zoals Ravelijn in Maastricht. Vanaf de jaren zeventig werden deze vormen van bemoeienis als te bevoogdend en te paternalistisch gezien en zijn ze verdwenen.

Overheid of samenleving?

Het paste bij de opbouw van de verzorgingsstaat na de Tweede Wereldoorlog. Armoede werd niet langer gezien als eigen schuld, maar als een tekort aan financiële bescherming bij pech. De Algemene bijstandswet maakte financiële steun zonder schaamte mogelijk. Mensen waren niet langer afhankelijk van caritas, maar wel van de overheid. In de jaren tachtig, toen de kosten van de verzorgingsstaat tot enorme hoogtes stegen, boog de toenmalige minister Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur dit principe alweer om. Zijn 'zorgzame samenleving' is er een waarin niet de overheid voor de mensen zorgt, maar waarin de mensen voor elkaar zorgen. Niet iedereen kan onder de overheidsparaplu schuilen, zo stelde Brinkman. Zijn pleidooi werd met hoongelach ontvangen. De elite vreesde terugkeer naar de benauwde jaren vijftig. Toch heeft het de basis gelegd voor de huidige wetten waarmee klantmanagers nu werken en iedere dag opnieuw zoeken naar invulling van hun discretionaire bevoegdheid. (Liny Bruijnzeel) *

Vroeger...

De lancering van de canon van de vaderlandse geschiedenis twee jaar geleden kan niemand ontgaan zijn. Sinds kort is er ook een canon van het sociaal werk in Nederland, die in vijftig 'vensters' een beeld geeft van de geschiedenis van het werk van sociale diensten en maatschappelijk werk. Moderne klantmanagers zullen daar meer in herkennen dat ze misschien denken.

*** Meer weten?**
Bekijk alle vensters op
www.canonsociaalwerk.nl